

номічних, організаційних та соціальних проблем галузі зумовлює наукове обґрунтування стратегії подальшого ефективного розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК.

Розглянуте коло питань доцільно сформулювати як науково-методичні підходи щодо розкриття сутності нового напрямку ефективного функціонування виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Економіка сільського господарства / Мертенс В.П., Мацибора В.І., Жигало Л.Ф. та ін. - К.: Урожай. 1995. - 288 с.
2. Регіональні агропромислові комплекси України (теорія та практика розвитку) / П.П. Борщевський, В.О. Ушкаренко, Л.Г. Чернюк та ін. / За ред. П.П. Борщевського. - К.: Наукова думка, 1996. - 263 с.
3. Рибак А.В., Єрмаков О.Ю. Стан та перспективи розвитку садово – виноградарського підкомплексу АПК // Економіка АПК. – 2000. – №7. – С. 3-10.
4. Гаркуша О.М. Формування ефективного виноградарсько -виноробного підкомплексу АПК України. - Миколаїв: МДАА, 2001. - 281 с.

УДК: 331. 104

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Л.Г.ЯРОВА – пошукувач, Херсонський ДАУ

Сучасний етап економічного розвитку в період переходу до ринкових відносин передбачає різноманітність форм власності і організації виробництва. Але за будь-якої форми власності, проблема забезпечення зацікавленості робітників в повній реалізації свого трудового потенціалу залишається однією з найбільш важливих. Можна впровадити в виробництво найсучаснішу техніку і технології, але належного результату не буде, якщо не будуть створені умови для реалізації трудового потенціалу, не сформований механізм його використання. Перехід до системи ринкових відносин в Україні супроводжується розвитком кризових явищ в аграрній сфері. Відставання сільського господарства України є наслідком недооцінки людського фактору, негуманної державної політики щодо використання праці селян. Це одна з основних причин парадоксальної ситуації, що склалася у сучасний момент, коли за наявності найкращих у світі чорноземів, сприятливих кліматичних умов для виробництва сільськогосподарської продукції і високого рівня трудового потенціалу цієї галузі, Україна за рівнем життя посідає одне з останніх місць серед економічно розвинутих країн світу. Розбалансування сільського господарства з іншими галузями економіки призвело до посилення нееквівалентності обміну продукції між містом і селом, зменшення виробництва сільськогосподарської продукції, занепаду соціальної струк-

тури села, зниження життєвого рівня населення, погіршення якості його трудового потенціалу та загострення демографічної ситуації в сільській місцевості. Зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва призвело до безробіття у сільській місцевості. Не відбулося і поліпшення умов праці в аграрній сфері та соціального становища селян. Важка фізична праця внаслідок низького рівня механізації сільськогосподарського виробництва, незадовільні умови трудової діяльності на робочих місцях, символічна оплата праці з постійною невиплатою за декілька років, перетворили працівників аграрного сектору в безоплатних годувальників всього суспільства, а зниження життєвого рівня селян призвело до поглиблення кризових явищ у відтворенні сільського населення - природної основи трудових ресурсів села і аграрної сфери. Вони виявляються в погіршенні фізичного стану здоров'я селян, в наростанні депопуляційних процесів у сільській місцевості та стабілізації відпливу з села молоді – соціально- і демографічно активної частини трудових ресурсів, в інтенсивному старінні мешканців села.

Сільське населення було і залишається демографічним донором великих міст і індустріальних центрів не тільки нашої країни і республік колишнього Радянського Союзу, в останні роки і країн далекого зарубіжжя. Кількість сільського населення з кожним роком зменшується, особливо інтенсивно зменшується кількість дітей, підлітків та осіб працездатного віку, що погіршує вікову структуру селян та працівників сільського господарства, спричиняючи процес старіння та звуження природного відтворення трудових ресурсів села.

На кризові явища в суспільному житті в цілому сільське населення зреагувало інтенсивним спадом народжуваності, передчасною смертністю, зниженням життєвого потенціалу. Особливу стурбованість викликає смертність серед працездатного населення. Випереджаюче скорочення працездатного населення загрожує “сповзанням” України в деградаційну спіраль, коли робоча сила буде вибувати без відновлення.

У цій складній ситуації і в умовах демографічної кризи в Україні проблема формування і використання трудового потенціалу стає особливо актуальною.

Термін “трудоі ресурси” ввів в економічну теорію та практику ще у 20-х роках минулого сторіччя С.Г.Струмилін, визначаючи ним працездатне населення у працездатному віці за винятком непрацюючих пенсіонерів, а також осіб працездатного віку та підлітків, які працюють у суспільному виробництві та непрацюючих інвалідів.

Трудоі ресурси створюють матеріальні блага. Вони виражають відносини населення, яке має фізичну та інтелектуальну здатність до праці відповідно до встановлених державою умов відтворення індивідуальної робочої сили.

За такого підходу трудоі ресурси – це економічна категорія, яка

об'єднує носіїв сукупної та індивідуальної робочої сили і тих відносин, що виникають у процесі її реалізації.

Розвиток суспільства привів до необхідності розмежування поняття трудові ресурси та трудовий потенціал. Одним з перших таку спробу зробив В.Г.Костаков. За його визначенням, трудовий потенціал – це запаси праці, що залежать від загальної кількості трудових ресурсів, та їх структури за віком та статтю, рівня зайнятості за статтю та віком, соціальної мобільності знань, ступеня відповідності демографічної структури працюючих умовам підвищення ефективності праці.

О.С.Панкратов вважає, що трудовий потенціал – це “інтегральна форма, яка кількісно та якісно характеризує здатність суспільства у динаміці забезпечити людський фактор виробництва у відповідності з вимогами його розвитку”[2].

У системі реформування аграрного сектору економіки та забезпечення його подальшого розвитку на засадах приватної власності на землю та майна пріоритетного значення набуває проблема забезпечення відтворення та ефективного використання трудового потенціалу – вирішального фактору аграрного виробництва. Трудовий потенціал аграрного сектору як соціально-економічна категорія в самому загальному виразі – це потенційні запаси живої праці, яка має в своєму розпорядженні галузь [2].

Серед дослідників трудового потенціалу немає одностайності щодо показників кількісного його виміру. Звичайно, якщо розглядати трудовий потенціал як складову частину життєвого потенціалу населення, то його кількісним вимірником має бути кількість людино-років трудової діяльності. Однак, якщо йдеться про прикладні дослідження, то на думку К.Якуби та М.Саєнка для характеристики кількісного аспекту трудового потенціалу, зручніше користуватись прийнятим у нашій країні обліково-статистичним показником – трудові ресурси. Хоча він цілковито і не вичерпує кількісного аспекту трудового потенціалу [4,5].

Трудовий потенціал сільського господарства являє собою запаси відповідної кількості та якості, які є в розпорядженні галузі і залежать від загальної чисельності трудових ресурсів, їх складу за статтю та віком, стану здоров'я, рівня освіти, кваліфікації, територіальної і професійної мобільності, а також трудової активності, тобто характеризується кількісними і якісними сторонами. Кількісна сторона трудового потенціалу визначається чисельністю трудових ресурсів на певний період і кількістю робочого часу, який можуть відпрацювати працівники в людино-годинах, людино-днях, людино-роках. Ці показники застосовуються при визначенні рівня забезпечення господарства чи галузі робочою силою та при характеристиці підприємства та окремих його виробничих підрозділів. Що стосується показника кількості робочого часу, який відпрацьовується працездатним населен-

ням, то він визначається множенням середньої величини трудової діяльності, яка припадає на даний період на одного працездатного, на чисельність осіб працездатного віку.

Якісна сторона трудового потенціалу характеризується його складом за статтю, віком, станом здоров'я, освітою, кваліфікаційним рівнем, трудовою активністю окремих статевих - вікових груп працівників.

Згідно з чинним законодавством (Указ Президента України "Про основні напрямки розвитку "трудоного потенціалу в Україні на період до 2010 року" (1999р.) трудовий потенціал визначений лише кількісними рамками: "трудоного потенціал – це сукупна чисельність громадян працездатного віку, які за окремих ознак (стан здоров'я, психофізіологічні особливості, освітній, фаховий та інтелектуальний рівень...) здатні та мають намір провадити трудову діяльність"[1].

Але не можна зводити трудовий потенціал лише "до працездатного віку". Хіба працюючі пенсіонери і підлітки не входять до складу трудового потенціалу, або ті, що хочуть працювати, але не мають роботи? Якщо людина досягла пенсійного віку і при доброму здоров'ї, вона стає не носієм трудового потенціалу.

Трудоного потенціал сільськогосподарських підприємств є складовою частиною трудового потенціалу села, на території якого воно розташоване і загалом по галузі – це складова частина потенціалу праці сільської місцевості. У напружені виробничі періоди аграрні підприємства залучають на виконання сільськогосподарських та інших робіт потенційну частину населення, тобто жителів села з обмеженою працездатністю (пенсіонерів, підлітків до 16-річного віку і незайнятих у даний час). Звідси впливає, що зазначені категорії мешканців села також слід включати до складу трудового потенціалу аграрного сектора економіки в тій її частині, в якій вони беруть участь у роботах в суспільному виробництві громадському господарстві.

На нашу думку, трудоресурсний потенціал відтворюється у межах трьох основних підсистем: демографічної, соціально-економічної і соціально-психологічної. Матеріальною основою трудоресурсного потенціалу є демографічне відтворення, яке забезпечує безперервне оновлення поколінь людей як фізичних носіїв соціальних якостей і відносин.

Відтворення населення – основна складова життєдіяльності. Визначальним у процесі демографічного відтворення є фізичне відновлення населення, тобто зміна поколінь, його якісних характеристик та переміщення по території. Відтворення виступає як складна система з підсистемами нижчого рівня – природного, механічного та соціального руху населення, формування соціальних якостей та структурних характеристик.

Реформування сільського господарства в напрямі ринкової реструктуризації трудових відносин вимагає розробки і реалізації якісно

нової демографічної політики, спрямованої на оздоровлення демографічної ситуації в сільській місцевості на основі докорінного поліпшення соціального становища сільського населення. Це передбачає також розробку законодавчих актів щодо соціальної визначеності всіх соціальних верств українського селянства, які спрямовані на забезпечення правового поля для соціального захисту і відродження українського села.

Зростання реальних доходів населення і на цій основі створення матеріального достатку, розбудова соціальної сфери села, розвиток побутового обслуговування, формування сфери охорони здоров'я сприятиме поліпшенню умов відтворення трудового потенціалу, збереженню середньої тривалості життя, продовження періоду активної працездатності сільського населення.

Держава повинна бути зацікавленою у формуванні та реалізації такої демографічної політики, яка забезпечила розширене відтворення населення в усіх регіонах України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Указ Президента України „Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року” від 3 серпня 1999 року // Офіційний вісник України. – 1999. - №31.
2. Панкратов А.С. Управление воспроизводством трудового потенциала. - М., 1988. - С.56.
3. Человек в аграрной сфере / Шепотько Л.А., Крисанов Д.Ф. и др. Отв. ред. Л.А. Шепотько; АН УССР Ин-т экономики. К: Наукова думка, 1991. – 284 с.
4. Якуба К.І. Соціально-економічні проблеми формування і використання жіночих трудових ресурсів аграрної сфери. Автореферат дис. ... докт. екон. наук.- К.: Ін-т економіки НАНУ, 1999.-38 с.
5. Саєнко М. До питання про розробку державної програми розвитку трудового потенціалу в Україні // Україна: аспекти праці. – 2000. - №3.- С. 10-11.

УДК :338.3:631.53.02:635(477.72)

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ
НАСІННИЦТВА ОВОЧЕВИХ КУЛЬТУР У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

**О.В.ДОБРОЗОРОВА –к.е.н.,
Херсонський ДАУ**

Одним із важливіших складових овочеконсервного підкомплексу є насінництво. Значна трансформація овочевого ринку області (а саме: суттєве скорочення обсягів виробництва товарних овочів у громадському секторі, який традиційно виступав основним споживачем насіння овочевих культур, що вироблялось на підприємствах основного постачальника вітчизняної продукції – асоціації “Укрсорт-насінеовоч”), зняття всіх обмежень на імпорт овочів та насіння (наприклад, на сьогодні встановлені пільгові ставки мита на імпорт по